

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РАЦ ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

УДК 005.336.1:[658:621](043.3)

**ТЕОРЕТИЧНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАШИНОБУДІВНОГО
ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Василик Сергій Костянтинович,
Харківський національний економічний університет,
доцент кафедри менеджменту та бізнесу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ячменьова Валентина Мар'янівна,
Національна академія природоохоронного та курортного
будівництва (м. Сімферополь),
завідувач кафедри менеджменту

кандидат економічних наук, доцент
Христенко Лариса Миколаївна,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля (м. Луганськ),
доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки

Захист відбудеться «25» квітня 2013 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.055.01, у Харківському національному економічному університеті за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету за адресою: 61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

Автореферат розісланий «25» березня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Чмутова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Необхідною умовою функціонування вітчизняних промислових підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України є забезпечення їхньої ефективності. Макроекономічна нестабільність та, як наслідок, посилення динамічності й сили впливу факторів зовнішнього середовища ускладнюють процес функціонування підприємств, що відбивається на їх кінцевих результатах. Забезпечення ефективності функціонування підприємств стає основним завданням відродження та подальшого розвитку ключових галузей промисловості, зокрема машинобудування.

Актуальність теми дослідження підтверджується наявністю значної кількості підприємств, які мають від'ємний фінансовий результат: близько третини підприємств машинобудівної галузі є збитковими (32,3% у 2011 р.).

Одним з шляхів забезпечення ефективності функціонування підприємства є удосконалення управління ним на основі впровадження якісної системи оцінювання ефективності. Потреба у теоретичних і практичних розробках з оцінки ефективності функціонування підприємства в процесі адаптації підприємств до економічних умов є ключовою. Особливо це стосується оцінки факторів внутрішнього середовища, використання яких за сучасних умов дозволить суттєво підвищити ефективність вітчизняних машинобудівних підприємств.

Широке коло питань, пов'язаних з дослідженнями ефективності функціонування підприємства та її оцінюванням, знайшли відображення у роботах відомих зарубіжних вчених-економістів, таких, як Р. Акофф, Дж. Гібсон, М. Мейер, М. Мескон, Г. Мінцберг та ін. Значний внесок у розробку теоретичних положень з цих питань здійснили такі українські вчені: І. О. Бланк, А. Г. Гочарук, В. М. Гриньова, М. М. Нагорська, В. Я. Нусінов, П. А. Орлов, І. Д. Падерін, В. В. Пастухова, А. М. Турило й ін., а також російські вчені: В. О. Анташов, В. В. Ковальов, В. М. Самочкін, А. Д. Шеремет та ін.

Однак питання обґрунтування форм, методів, напрямів і засобів оцінки ефективності функціонування підприємств розроблені недостатньо повно, потребують уточнення й подальшого розвитку в умовах економіки України. Актуальність і недостатня дослідженість вказаних завдань визначили вибір теми дисертації, її мету і задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Харківського національного економічного університету за темами: «Організаційно-економічне забезпечення розвитку підприємства у сучасних умовах» (номер державної реєстрації 0104U000931), «Концепція управління в умовах транзитивної економіки» (номер державної реєстрації 0105U003089). При виконанні цих досліджень автором було досліджено ефективність функціонування підприємства з точки зору основних моделей організації і підходів до визначення й оцінки ефективності, обґрунтовано систему економічних показників оцінки ефективності.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних положень, обґрунтування та розробка методичних і практичних рекомендацій щодо оцінювання ефективності функціонування підприємства.

Для досягнення поставленої мети вирішено такі задачі:

узагальнено теоретичні положення щодо визначення змісту поняття «ефективність функціонування підприємства» та видів ефективності підприємства;

упорядковано класифікацію внутрішніх факторів впливу на ефективність функціонування підприємства залежно від його підсистем;

визначено тенденції розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств та ефективність їхнього функціонування за підсистемами підприємства;

удосконалено методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємства;

розроблено методичний підхід до оцінювання структурно-динамічної ефективності як складової структурної ефективності підприємства;

обґрунтовано методичні положення з організаційного забезпечення оцінювання ефективності функціонування підприємства.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення ефективності функціонування промислового підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні положення, методичні підходи та практичні аспекти оцінювання ефективності функціонування машинобудівного підприємства на основі аналізу внутрішніх факторів.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дисертаційної роботи склали фундаментальні положення економічної теорії, менеджменту, наукові праці зарубіжних і вітчизняних вчених з проблем ефективного функціонування підприємств та його оцінки.

Для досягнення поставленої мети в роботі було використано такі методи дослідження: *структурно-логічний аналіз* – для побудови логіки та структури дослідження; *метод логічного узагальнення* – для визначення сутності понять «ефективність функціонування підприємства» та «структурна ефективність підприємства»; *аналіз і синтез* – для виділення факторів і визначення основних підсистем, які зумовлюють ефективність функціонування підприємства; *функціональний підхід* – для класифікації факторів залежно від функціональної підсистеми підприємства; *системний підхід* – для визначення й обґрунтування показників оцінки ефективності підсистем підприємства; *статистичний аналіз* – для вивчення, групування, порівняння, оцінки й інтерпретації фактичних даних, що характеризують ефективність функціонування підприємства та його підсистем; *метод експертних оцінок* – для визначення складу підсистем і ступеня впливу їхніх показників на ефективність функціонування підприємства; *факторний аналіз та балансовий метод* – для оцінки структурно-динамічної ефективності підприємства та визначення пропорцій розміщення ресурсів; *метод побудови таксономічного показника рівня розвитку та метод мультиплікативного згортання* – для визначення інтегрального показника оцінки ефективності функціонування підприємства; *графічний метод* – для унаочнення емпіричних даних, схематичного подання основних теоретичних і практичних положень дисертаційної роботи.

Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, дані фінансової та статистичної звітності машинобудівних підприємств Харківського регіону, результати обстежень, виконаних автором.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

удосконалено:

методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємства, особливостями якого є об'єднання таксономічних показників, що характеризують його підсистеми за ресурсною, цільовою та структурною ефективністю в інтегральний показник методом середньої геометричної зваженої та обґрунтування його якісних рівнів;

методичний підхід до оцінювання структурно-динамічної ефективності як складової структурної ефективності підприємства на основі визначення коефіцієнта стійкості економічного зростання, відмінність якого від існуючих полягає у: доповненні факторної моделі оцінки стійкості економічного зростання організаційними та фінансовими факторами; застосуванні балансового методу для оцінки впливу показників на коефіцієнт стійкості економічного зростання в заданих межах дії внутрішніх і зовнішніх факторів; побудові шкали та встановленні рівнів коефіцієнта стійкості економічного зростання;

дістали подальшого розвитку:

змістовне наповнення поняття «ефективність функціонування підприємства», що відрізняється від існуючих визначень врахуванням трьох критеріїв, які формують ресурсну, цільову та структурну ефективність підприємства: ступеня використання ресурсів; рівня досягнення поставлених цілей; стійкості функціонування у ринковому середовищі. Залежно від характеру одержаного результату за складовими ефективності функціонування підприємства, крім ресурсної та цільової, виділено структурну ефективність, яка визначається на основі статичних і динамічних критеріїв, що характеризують структурно-статичну та структурно-динамічну ефективність підприємства;

класифікація внутрішніх факторів впливу на ефективність функціонування підприємства завдяки введенню додатково запропонованих класифікаційних ознак: ступеня використання ресурсів підсистеми; рівня досягнення підсистемою поставлених цілей; стійкості підсистеми на основі ключових ознак ефективності функціонування підприємства за місцем виникнення у розрізі функціональних підсистем – «виробництво», «фінанси», «маркетинг», «персонал», «інвестиції», «інновації» – та підсистеми «управління»;

методичні положення з організаційного забезпечення оцінювання ефективності функціонування підприємства, що на відміну від існуючих, передбачають впровадження в організаційну структуру підприємства координаційного органу з організаційного забезпечення ефективності функціонування підприємства з метою реалізації послідовних етапів оцінювання ефективності: визначення інтегрального показника оцінки ефективності функціонування підприємства, розрахунку коефіцієнта стійкості економічного зростання, формування матриці «інтегральний показник оцінки ефективності функціонування підприємства – коефіцієнт стійкості економічного зростання» та позиціонування у ній підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у підвищенні ефективності функціонування підприємства шляхом вдосконалення системи її оцінювання на основі реалізації методичних положень, які передбачають: оцінку

ефективності підсистем підприємства та ефективності функціонування підприємства з позиції ресурсної, цільової та структурної ефективності; визначення стійкості економічного зростання як динамічної складової структурної ефективності підприємства; встановлення якісних рівнів інтегральних показників оцінки ефективності підсистем й ефективності функціонування підприємства та коефіцієнта стійкості економічного зростання; позиціонування підприємств у матриці «інтегральний показник оцінки ефективності функціонування підприємства – коефіцієнт стійкості економічного зростання»; розробку комплексу заходів з організаційного забезпечення оцінювання ефективності функціонування підприємства.

Запропоновані в дисертаційній роботі висновки і рекомендації, що мають прикладний характер, впроваджено на машинобудівних підприємствах Харківського регіону: ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря» (довідка № 39/46 від 05.03.2012 р.) – методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємства, оцінка структурно-динамічної ефективності на основі моделі оцінки стійкості економічного зростання; ПАТ «Харківський ордена «Знак Пошани» машинобудівний завод «Червоний Жовтень» (довідка № 68 від 26.04.2012 р.) – методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємства та рекомендації щодо організаційного забезпечення оцінювання ефективності функціонування підприємства.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною, завершеною науковою роботою. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті, що є результатом особистих ідей і розробок автора. Внесок у роботи, що виконані у співавторстві, наведено у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено на: Четвертій міжнародній науковій конференції студентів та молодих учених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (Донецьк, 2003); Міжнародній науково-практичній конференції «Дні науки – 2005» (Дніпропетровськ, 2005); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми інноваційно-структурних перетворень в Україні» (Харків, 2005); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні економічні проблеми розвитку промислових підприємств» (Харків, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові ринки та інститути» (Харків, 2007); Міжнародній науково-практичній конференції «Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення корпоративного управління: міжнародний досвід та вітчизняна практика» (Харків, 2009); II Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (Дніпропетровськ, 2009); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні моделі розвитку фінансової, економіко-виробничої, освітньої і соціально-гуманітарної сфер державності» (Харків, 2011); II Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених і студентів «Розвиток фінансового менеджменту та реформування фінансової системи в умовах хаотично структурованої економіки» (Дніпропетровськ, 2012); Всеукраїнській

науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Проблеми управління соціально-економічним розвитком України» (Харків, 2012).

Публікації. Основні результати і висновки дисертаційної роботи опубліковано в 21 науковій роботі (11 статей у наукових фахових виданнях та 10 тез доповідей на науково-практичних конференціях) загальним обсягом 8,01 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 7,64 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації – 312 сторінок. Робота містить 51 таблицю – на 67 сторінках (з них 25 займають 33 повних сторінки), 23 рисунки – на 22 сторінках (з них 8 займають 8 повних сторінок), список використаних джерел з 228 найменувань – на 23 сторінках, 9 додатків – на 41 сторінці. Обсяг основного тексту дисертації становить 207 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, задачу, об'єкт і предмет, методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи оцінювання ефективності функціонування підприємства» – уточнено визначення поняття «ефективність функціонування підприємства»; обґрунтовано склад факторів, які впливають на ефективність функціонування підприємства; розроблено класифікацію внутрішніх факторів впливу за підсистемами підприємства залежно від складових ефективності; визначено та упорядковано види ефективності підприємства.

У дисертаційній роботі на основі теоретичного узагальнення існуючих визначень понять «ефективність», «ефективність виробництва», «ефективність функціонування підприємства» та окреслених сутнісних ознак ефективності уточнено зміст поняття «ефективність функціонування підприємства», під яким розуміється комплексна характеристика, що відображає ступінь використання ресурсів, рівень досягнення поставлених цілей і стійкість функціонування у ринковому середовищі.

На відміну від існуючих, запропоноване визначення поняття «ефективність функціонування підприємства» містить критерій «стійкість функціонування у ринковому середовищі», який визначено в роботі як здатність зберігати основні параметри, підтримувати і досягати нового якісного рівня функціонування за умови впливу внутрішніх та зовнішніх збурюючих факторів протягом певного періоду часу. Завдяки додаванню цієї складової ефективність функціонування підприємства визначається не тільки ступенем використання ресурсів та можливостями ціледосягнення, а й наявним потенціалом, обумовленим його ресурсами, вмінням використовувати внутрішні можливості й адаптуватись у конкурентному ринковому середовищі, стійкістю розвитку підприємства стосовно до його цілей. Обґрунтування критеріїв оцінки на основі складових, які формують поняття «ефективність функціонування підприємства», дозволить здійснити узагальнюючу оцінку ефективності з точки зору не тільки зростання, а й розвитку, постійності та

безперервності зміни стану підприємства для досягнення якісно нового рівня функціонування.

В роботі визначено склад зовнішніх факторів посереднього та безпосереднього впливу на ефективність функціонування підприємства, а також на основі систематизації факторів внутрішнього середовища виділено сім підсистем підприємства, які чинять найбільший вплив на ефективність функціонування підприємства: «управління», «виробництво», «фінанси», «інвестиції», «маркетинг», «персонал», «інновації».

За розмежованими внутрішніми факторами за функціональними підсистемами та підсистемою «управління» доповнено їх класифікацію та деталізовано за ознаками, які відображують складові ефективності функціонування підприємства: ступінь використання ресурсів підсистеми, рівень досягнення підсистемою поставлених цілей, стійкість підсистеми.

Для обґрунтування підходу до оцінки ефективності функціонування підприємства в роботі досліджено та узагальнено теоретичні концепції функціонування підприємства, в кожній з них встановлено підходи до визначення ефективності. За узагальненими критеріями ефективності функціонування підприємства залежно від досліджених підходів, упорядковано класифікацію видів ефективності.

Ґрунтуючись на запропонованому в роботі понятті «ефективність функціонування підприємства» та складових цієї категорії, за характером одержаного результату окрім ресурсної та цільової ефективності, в розробленій класифікації видів ефективності виділено структурну ефективність, яку формують структурно-статична і структурно-динамічна ефективність підприємства (рис. 1).

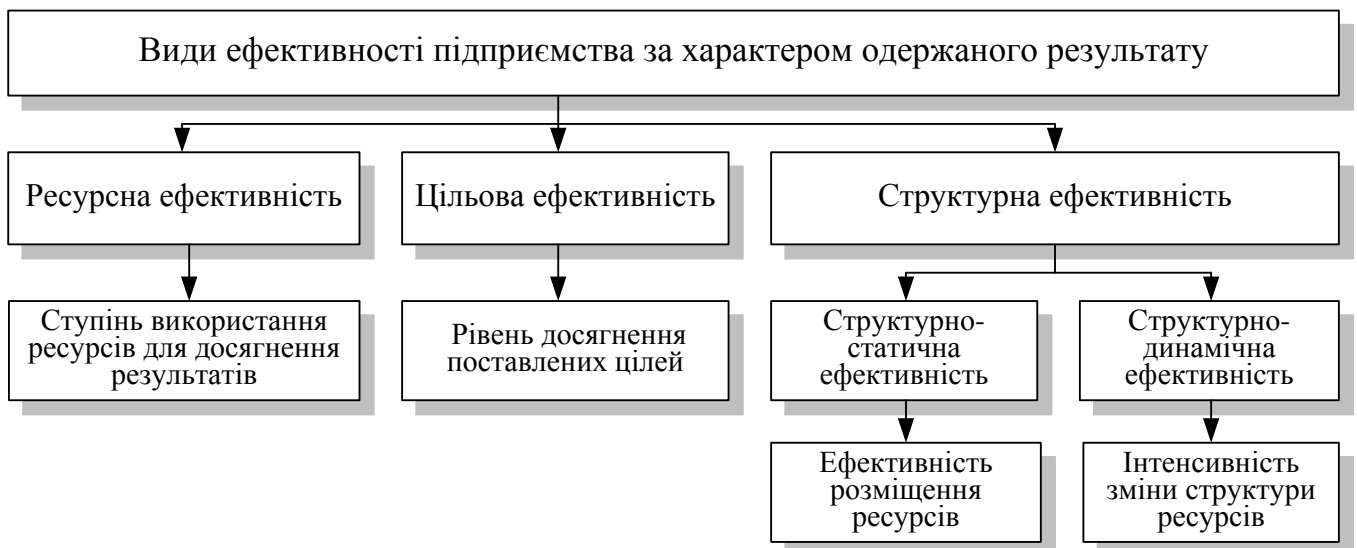

Рис. 1. Види ефективності підприємства за характером одержаного результату

Структурна ефективність визначена як спроможність підприємства як динамічної соціально-економічної системи під впливом дії внутрішніх і зовнішніх факторів до підтримання, відновлення та зміни якості функціонування підприємства шляхом ефективного розміщення ресурсів і структурних зрушень на основі

забезпеченості ресурсами, оптимального та раціонального їхнього використання, узгодженості, співвідносності взаємодії та розвитку елементів і підсистем підприємства.

На основі узагальнення та аналізу методів, напрямів, методичних підходів до оцінки ефективності підприємства автором встановлено, що показники оцінки ефективності мають базуватись на основних характеристиках функціонування підприємства, які забезпечують отримання цього результату. Для забезпечення керованості результатом методика оцінки ефективності має включати показники ефективності основних підсистем підприємства; для визначення ресурсної, цільової, структурної ефективності система оцінки результатів повинна містити відповідні ознаки ефективності, що мають формуватись з урахуванням статичних і динамічних, кількісних та якісних критеріїв оцінювання на основі побудови узагальнюючої ознаки ефективності функціонування підприємства.

У другому розділі – «Аналіз ефективності функціонування машинобудівних підприємств» – визначено вплив сучасного стану економіки України на ефективність функціонування машинобудівних підприємств; обґрунтовано склад показників оцінки ефективності функціонування підприємства; визначено ефективність функціонування підприємств машинобудівної галузі Харківського регіону за підсистемами на основі запропонованих показників.

Аналіз макроекономічних і соціально-економічних показників дозволив зробити висновок, що, незважаючи на зростання основних макроекономічних індикаторів, економічна ситуація в Україні є нестійкою, що обумовлено: реформуванням відносин власності та структурними деформаціями; низькою економічною й інвестиційною активністю внаслідок економічної кризи 2008–2009 рр.; низькою часткою продукції машинобудування в промисловому виробництві. Негативні явища у функціонуванні підприємств машинобудування характеризуються високою ресурсо- та енергозалежністю, втратами виробничого і кадрового потенціалу, низьким інвестиційним попитом, недостатністю обігових коштів для розвитку виробництва, великою часткою збиткових підприємств.

Проведений аналіз фінансових результатів 25 підприємств машинобудування Харківського регіону засвідчив, що темпи їхнього зростання мають позитивну динаміку: після отримання збитків у 2009 р. у розмірі 4,35 млн грн підприємствами у 2010 р. отримано прибуток 72,19 млн грн, а в 2011 р. – 193,19 млн грн.

Запропонований у дисертаційній роботі на основі теоретичного аналізу склад підсистем підприємства, показники яких найбільше впливають на ефективність, підтверджений проведеним у роботі експертним оцінюванням за розробленими автором анкетами. Для проведення експертної оцінки була сформована група експертів на основі процедури визначення її якісного складу шляхом проведення самооцінки компетентності експерта, а також встановлення кількості експертів на основі обчислення максимальної та мінімальної меж чисельності групи, що дозволила сформувати групу з 19 експертів, які володіють глибокими знаннями, мають необхідний досвід та спроможні до об'єктивного оцінювання. Розрахунки коефіцієнтів конкордації, значення яких коливаються в межах від 0,63 до 0,72, та значення критерію Пірсона свідчать про високу погодженість відповідей експертів і можливість їхнього практичного використання.

За проведеним дослідженням на основі експертного оцінювання виявлено, що найбільш суттєвий вплив на ефективність чинять такі підсистеми: «виробництво», «фінанси», «управління» (середній ранг – 2,84–2,95 при максимально можливому 3); значно впливають ефективність функціонування підсистеми «маркетинг», «персонал», «інвестиції» (середній ранг – 2,11–2,26); як правило впливають на ефективність підсистеми «інновації» (середній ранг – 1,74). Через те, що ступінь впливу факторів за підсистемами є різним, результати експертних оцінок було трансформовано у коефіцієнти відносної ваги.

У роботі визначено змістовну схему оцінки ефективності функціонування підприємства, яка базується на положенні про те, що оскільки результати, які формують ефективність функціонування підприємства, виявляються в її видах – ресурсній, цільовій та структурній ефективності, то й методичний підхід до оцінки ефективності має ґрунтуватись на таких критеріях: ступені використання ресурсів, рівні досягнення поставлених цілей, стійкості функціонування у ринковому середовищі (рис. 2). Запропоновані критерії оцінки ефективності характеризують досягнення певних видів результатів функціонування підприємства, які формуються в його підсистемах і на рівні підприємства в цілому.

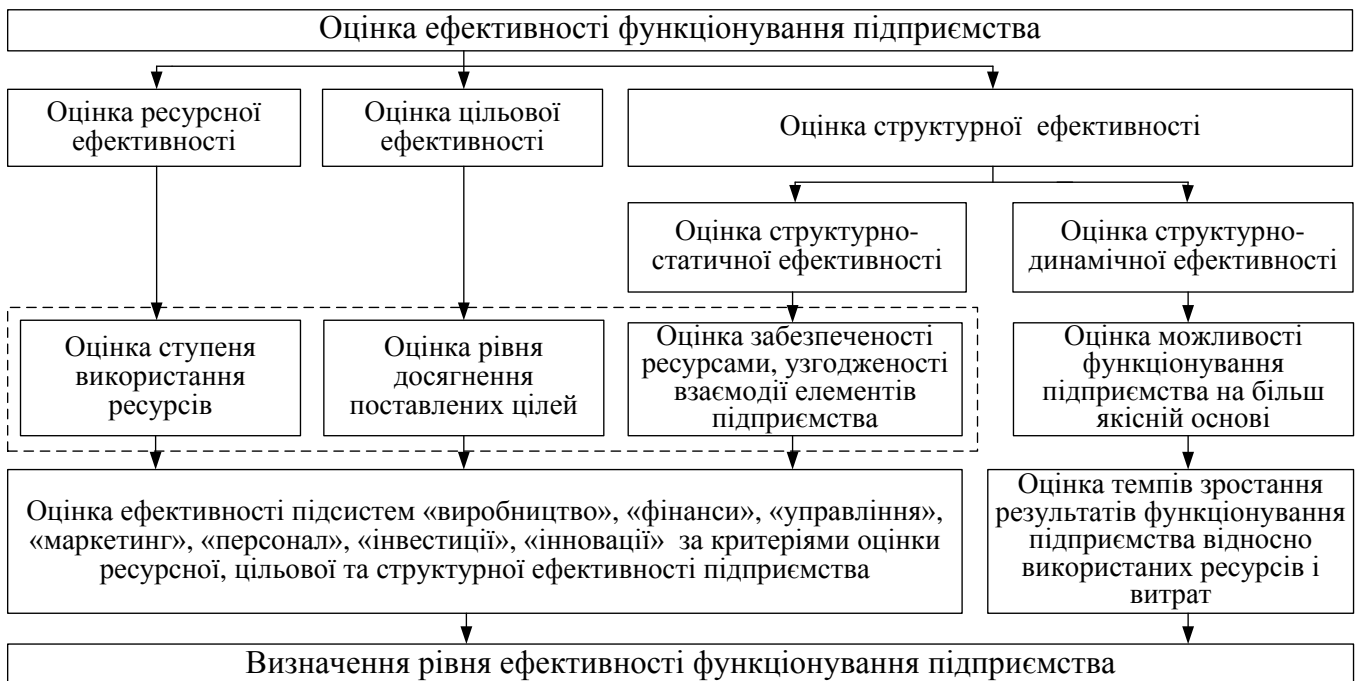

Рис. 2. Змістовна схема оцінки ефективності функціонування підприємства

Оцінка різних видів ефективності має здійснюватись з урахуванням певних особливостей: ресурсна, цільова та структурно-статична ефективність (ефективність розміщення ресурсів) вимірюються за функціональними підсистемами та підсистемою «управління», оскільки виявляються в дії окремих факторів впливу за ними, а оцінка структурно-динамічної ефективності (інтенсивність якісних змін функціонування підприємства), яка виражає можливість функціонування підприємства на іншій, розширеній та якісній основі, оцінюється на рівні підприємства в цілому.

Для відбору найсуттєвіших локальних ознак оцінки ефективності функціонування підприємства за підсистемами в роботі проведено теоретико-логічний аналіз часткових показників оцінки ефективності функціональних підсистем підприємства та підсистеми «управління», сформульовано до них вимоги відповідно до змістовної схеми оцінки ефективності функціонування підприємства та сформовано їх склад, до якого увійшло 28 показників за сьома підсистемами підприємства. Особливістю запропонованих показників є включення до них якісних показників досягнення стратегічних цілей підприємства (виробничих, економічних, соціальних), які дозволяють визначити ефективність підсистеми «управління».

Запропонована сукупність часткових показників оцінки ефективності складається з кількісних та якісних, коротко- і довгострокових, тенденційних і нормативних, універсальних і збалансованих за підсистемами показників. Вона дозволяє отримати інформативну, ємну та цілісну оцінку ефективності з точки зору ступеня використання ресурсів, рівня досягнення поставлених цілей і стійкості щодо впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

За обґрунтованим складом часткових показників оцінки ефективності в роботі проаналізовано функціонування 10 машинобудівних підприємств Харківського регіону за 2007–2011 рр. При оцінці підсистеми «управління», а саме ступеня досягнення цілей підприємства шляхом анкетування експертів виявлено, що за шкалою від 0 до 9 найбільший сукупний ступінь досягнення виробничих, економічних та соціальних цілей спостерігався у ПАТ «Світло шахтаря» і ПАТ «Завод ім. Фрунзе». Найнижчі значення середніх рангів для всіх цілей мали ПАТ завод «Потенціал», ПАТ «Автрамат», ПАТ «Харківський верстатобудівний завод» (середній ранг – 1,9–3,1). Для оцінювання ступеня досягнення цілей, яке проводилось експертним шляхом, було залучено 10 експертів з кожного досліджуваного підприємства. Рівень їхньої компетентності, який встановлено на основі анкети самооцінки якостей експерта, визначено як високий. За значенням коефіцієнтів конкордації, які знаходяться в межах 0,61–0,92 та критерію Пірсона встановлено високу погодженість відповідей експертів і можливість їх практичного використання.

За кількісними показниками оцінки ефективності функціональних підсистем найкращих результатів серед досліджених підприємств досягли ПАТ «Світло шахтаря» і ПАТ «Завод ім. Фрунзе», а найменш ефективними були ПАТ завод «Потенціал», ПАТ «Автрамат», ПАТ «Харківський верстатобудівний завод».

У третьому розділі – «Методичне забезпечення оцінювання ефективності функціонування машинобудівного підприємства» – удосконалено методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємства; запропоновано методичний підхід до оцінювання структурно-динамічної ефективності як динамічної складової структурної ефективності підприємства; обґрунтовано методичні положення з організаційного забезпечення оцінювання ефективності функціонування підприємства.

У дисертації розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємства, відмінність якого від існуючих полягає в тому, що він формується на основі сукупності таксономічних інтегральних показників ефективності семи підсистем підприємства, які характеризують ресурсну, цільову та структурну

ефективність і визначається на основі інтегрального показника методом геометричної середньої з урахуванням їх значущості, отриманої на основі експертного оцінювання.

$$I_{узаг.} = I_1^{\alpha_1} \cdot I_2^{\alpha_2} \cdot I_3^{\alpha_3} \cdot I_4^{\alpha_4} \cdot I_5^{\alpha_5} \cdot I_6^{\alpha_6} \cdot I_7^{\alpha_7},$$

де $I_1 \div I_7$ – інтегральні таксономічні показники оцінки ефективності виробничої, фінансової, управлінської, маркетингової, інвестиційної, інноваційної підсистем та підсистеми персоналу відповідно; $\alpha_1 \div \alpha_7$ – коефіцієнти відносної ваги виробничої, фінансової, управлінської, маркетингової, інвестиційної, інноваційної підсистем та підсистеми персоналу відповідно ($\sum_{i=1}^7 \alpha_i = 1$).

Проведені розрахунки та зіставлення інтегральних показників оцінки ефективності функціонування машинобудівних підприємств Харківського регіону (табл. 1) показали, що найбільш ефективними з досліджених підприємств у 2011 р. були ПАТ «Завод ім. Фрунзе» (0,600) та ПАТ «Світло шахтаря» (0,592). Ефективність функціонування ПАТ «Харківський верстатобудівний завод», ПАТ «Харківський завод Гідропривід», ПАТ завод «Потенціал» у 2011 р. за цією методикою можна оцінити як найнижчу серед досліджених підприємств (0,381–0,484).

Таблиця 1

Інтегральні показники оцінки ефективності функціонування машинобудівних підприємств

Підприємство	Значення інтегрального показника за роками				
	2007	2008	2009	2010	2011
ПАТ «Світло шахтаря»	0,596	0,606	0,622	0,617	0,592
ПАТ ХЕЛЗ «Укрелектромаш»	0,510	0,575	0,490	0,490	0,484
ПАТ «Електромашина»	0,504	0,584	0,561	0,557	0,518
ПАТ завод «Потенціал»	0,376	0,425	0,402	0,422	0,381
ПАТ «Автрамат»	0,499	0,504	0,502	0,527	0,501
ПАТ «Харківський верстатобудівний завод»	0,494	0,492	0,439	0,427	0,412
ПАТ «Завод ім. Фрунзе»	0,661	0,595	0,542	0,600	0,600
ПАТ «Харківський завод Гідропривід»	0,527	0,491	0,431	0,474	0,462
ПАТ «Харківський підшипниковий завод»	0,465	0,481	0,499	0,603	0,525
ПАТ «РОСС»	0,494	0,506	0,518	0,545	0,518

Для отримання характеристик ознак інтегральних показників та подальшої їх інтерпретації в роботі побудовано шкалу значень інтегрального показника оцінки ефективності як окремих підсистем, так і підприємства в цілому, а також встановлено їх рівні на основі методу «трьох сигм» з урахуванням коефіцієнта коригування при наявності відхилення величини показника від нормального закону розподілу. За побудованою інтервальною шкалою визначено якісні рівні

інтегральних показників оцінки ефективності підсистем та функціонування підприємства: Н – «низький рівень ефективності» ([0; 0,3714)); С – «середній рівень ефективності» ([0,3714; 0,6228)); В – «високий рівень ефективності» ([0,6228; 1]), які подано на прикладі трьох з десяти досліджуваних підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Визначення якісних рівнів ефективності підсистем та функціонування підприємств на основі інтегральних показників (фрагмент)

Підприємство	Рік	Підсистема підприємства							$I_{\text{узг.}}$
		«вироб- ництво» (I_1)	«фінан- си» (I_2)	«управ- ління» (I_3)	«мар- кетинг» (I_4)	«пер- сонал» (I_5)	«інвес- тиції» (I_6)	«інно- вації» (I_7)	
ПАТ «Світло шахтаря»	2007	С	С	В	С	С	В	В	В
	2008	С	С	В	С	С	В	В	В
	2009	С	С	В	С	С	В	В	В
	2010	С	С	В	С	С	В	В	В
	2011	С	С	В	С	С	В	В	В
ПАТ ХЕЛЗ «Укрелектро- маш»	2007	С	С	С	С	С	С	Н	С
	2008	С	В	С	С	С	В	С	С
	2009	С	С	С	С	С	В	С	С
	2010	С	С	С	С	С	В	С	С
	2011	С	С	С	С	С	С	В	С
ПАТ завод «Потенціал»	2007	Н	Н	Н	Н	С	С	С	Н
	2008	Н	Н	Н	С	Н	С	С	С
	2009	Н	Н	С	С	Н	С	С	Н
	2010	Н	Н	С	В	С	Н	С	Н
	2011	Н	Н	Н	В	С	Н	С	Н

Визначення якісних рівнів інтегрального показника оцінки ефективності підсистем підприємства здійснюється з метою встановлення ступеня їх ефективності та залежно від отриманих результатів, розробки відповідних рекомендацій у розрізі підсистем підприємства.

Для оцінки структурно-динамічної ефективності підприємства в роботі запропоновано методичний підхід, який передбачає розрахунок коефіцієнта стійкості економічного зростання на основі розширеної факторної моделі та обчислення допустимих меж зміни основних функціональних параметрів підприємства із застосуванням балансового методу. Визначення коефіцієнта стійкості економічного зростання дозволяє встановити рівень ефективності структурних зрушень підприємства шляхом оцінки фінансових та організаційних факторів моделі, визначити їхній вплив на співвідношення капіталізованого прибутку й авансованого капіталу:

$$K_{\text{сез}} = \frac{ТП}{Ч} \cdot \frac{ОВФ}{ТП} \cdot \frac{Ч}{ОВФ} \cdot \frac{КП}{ЧП} \cdot \frac{ЧВ}{ЧВ} \cdot \frac{ПА}{ПА} \cdot \frac{ПП}{ПП} \cdot \frac{ДЗ}{ДЗ} \cdot \frac{КЗ}{КЗ} \cdot \frac{ПК}{ПК} \cdot \frac{А}{А} \cdot \frac{А}{ВК},$$

де K_{CEZ} – коефіцієнт стійкості економічного зростання; $ТП$ – обсяг товарної продукції; $Ч$ – середньооблікова чисельність працівників; $ОВФ$ – середньорічна вартість основних виробничих фондів; $КП$ – капіталізований прибуток; $ЧП$ – чистий прибуток; $ЧВ$ – чиста виручка; $ПА$ – поточні активи; $ПП$ – поточні пасиви; $ДЗ$ – дебіторська заборгованість; $КЗ$ – кредиторська заборгованість; $ПК$ – позиковий капітал; A – активи; BK – власний капітал.

Проведений методом ланцюгових підстановок за запропонованою моделлю для ПАТ «Завод ім. Фрунзе» факторний аналіз дозволив встановити, що найбільший вплив на результативний показник у 2011 р. чинили продуктивність праці (+0,0247), коефіцієнт оборотності оборотних активів (+0,0595), коефіцієнт поточної ліквідності (–0,0246), коефіцієнт співвідношення короткострокових зобов'язань та дебіторської заборгованості (+0,0455). Коефіцієнт стійкості економічного зростання у 2010 р. становив 0,1311, а в 2011 р. – 0,1556, що пов'язано з повним реінвестуванням прибутку підприємством.

Оскільки запропонована детермінована факторна модель також є балансовою моделлю управління капіталом, у роботі на основі балансового методу запропоновано можливі варіанти впливу факторів моделі оцінки стійкості економічного зростання завдяки змінам: обсягу виробництва, вартості основних виробничих фондів, обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості, дивідендної політики, політики формування структури активів, оборотних активів, структури капіталу, кредитної політики. Так, для ПАТ «Завод ім. Фрунзе» найменший темп приросту доходу спостерігається при зміні підприємством дивідендної політики – при підвищенні частки прибутку на виплату дивідендів (10,26%), а найбільший можливий приріст виручки може забезпечити зростання обсягу виробництва продукції – 16,32%.

Для встановлення рівнів значень коефіцієнта стійкості економічного зростання побудовано метричну шкалу з використанням правила «трьох сигм». При побудові шкали перевірено відповідність вибірки нормальному закону розподілу, визначено вплив асиметрії та враховано у вигляді відповідного коефіцієнта. Розроблена інтервальна шкала коефіцієнта стійкості економічного зростання 10 машинобудівних підприємств Харківського регіону дозволила розмежувати чотири його якісні рівні: 0 – абсолютно нестійке функціонування підприємства та отримання збитків ($K_{CEZ} = 0$), що характерно для 42% спостережень вибірки; Н – низький рівень стійкості економічного зростання, ризик виникнення збитків існує для 14% підприємств (інтервал шкали [0; 0,030)); С – середній рівень стійкості, властивий для 36% досліджуваних підприємств (інтервал [0,030; 0,171)); В – висока стійкість, характерна для 8% підприємств (інтервал [0,171; 1]).

Побудована інтервальна шкала коефіцієнта стійкості економічного зростання дозволила визначити його рівні й оцінити структурно-динамічну ефективність підприємства, що робить оцінку його стану більш інформативною та дозволяє ґрунтовніше обирати альтернативи розміщення ресурсів. Варіюючи вихідні параметри моделі оцінки стійкості економічного зростання підприємства, яка є регулятором темпів зростання операційної діяльності й зміни структури капіталу

підприємства, можна визначити найбільш ефективні управлінські рішення для забезпечення певного рівня стійкості в заданих межах збурюючої дії факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

У дисертації розроблено методичні положення з організаційного забезпечення оцінювання ефективності функціонування підприємства, що, на відміну від існуючих, передбачають впровадження в організаційну структуру підприємства координаційного органу з організаційного забезпечення ефективності функціонування підприємства з метою реалізації послідовних етапів оцінювання ефективності, а саме: визначення інтегрального показника оцінки ефективності функціонування підприємства, розрахунку коефіцієнта стійкості економічного зростання, формування матриці «інтегральний показник оцінки ефективності функціонування підприємства – коефіцієнт стійкості економічного зростання» та позиціонування у ній підприємств.

Для цілісної оцінки ефективності функціонування підприємства за її видами (ресурсна, цільова та структурна) за запропонованими показниками та для позиціонування підприємств за цими ознаками побудовано матрицю «інтегральний показник оцінки ефективності функціонування підприємства – коефіцієнт стійкості економічного зростання». Розроблена матриця має розмір 3×4, складається з 12 квадрантів, що формують три зони оцінки функціонування підприємств: кризову, несприятливу, сприятливу (рис. 3).

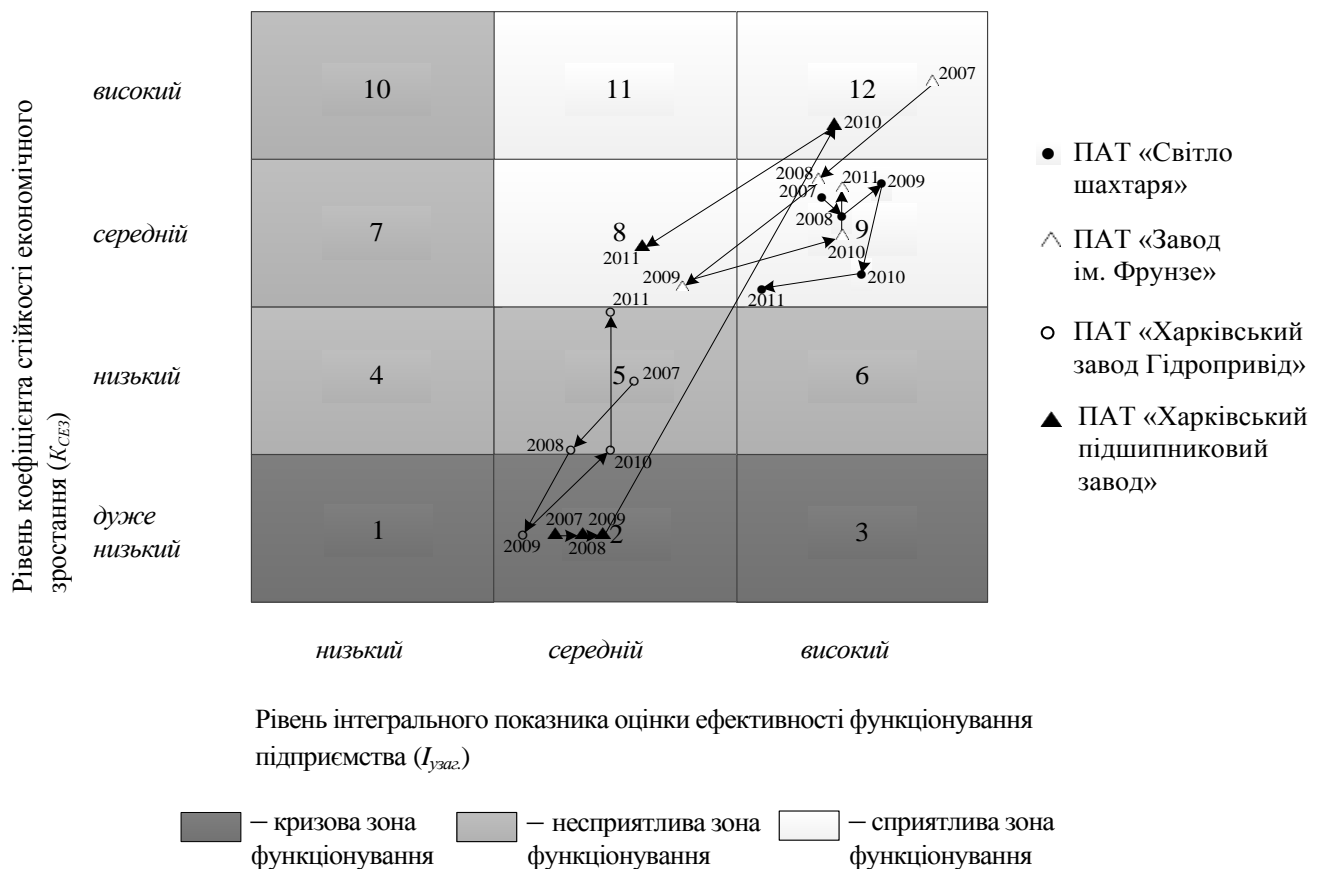

Рис. 3. Позиціонування підприємств у площині оцінки ефективності функціонування підприємства

Для досліджуваних машинобудівних підприємств динаміка їхнього позиціонування в матриці є як позитивною, так і негативною. ПАТ «Світло шахтаря» і ПАТ «Завод ім. Фрунзе» перебувають у сприятливій зоні функціонування (квадранти 8–9), яка характеризується середнім рівнем стійкості, високим рівнем ефективності та наявністю потенціалу для розвитку. Проміжною зоною між кризовим і сприятливим функціонуванням є несприятлива зона функціонування підприємств. Після займаної позиції у несприятливій зоні в наступних періодах 50% підприємств перейшли до сприятливої зони, а інші або погіршили власний стан (25%), або не змінили позиції (25%).

Результати позиціонування підприємства у матриці є основою для розробки відповідних управлінських рішень: потрапляння підприємства до кризової зони потребує застосування методів антикризового управління; знаходження у несприятливій зоні – розробки рекомендацій щодо переходу до сприятливої зони функціонування; розміщення в сприятливій зоні – закріплення позицій підприємства та запобігання переміщення в інші квадранти матриці.

Процес оцінювання ефективності функціонування підприємства реалізується шляхом його організаційного забезпечення та передбачає вирішення сукупності завдань на основі розроблених автором пропозицій щодо оцінювання ефективності функціонування підприємства. В роботі запропоновано послідовність реалізації завдань організаційного забезпечення ефективності функціонування підприємства на різних етапах оцінювання та забезпечення ефективності функціонування підприємства, що передбачають: оцінку й аналіз кінцевих результатів функціонування підприємства, окремих його підрозділів; виявлення відхилень та причин їхнього виникнення, пошук резервів підвищення ефективності; аналіз потреб та запитів щодо здійснення необхідних змін в окремих підсистемах підприємства й ін.

З метою повного, системного та централізованого оцінювання ефективності в роботі запропоновано включити до організаційної структури підприємства координаційний орган з організаційного забезпечення ефективного функціонування підприємства. Форма цього органу залежить від специфіки функціонування підприємства та визначається його масштабістю, ступенем стратегічної орієнтованості, розміром прибутку, капіталу та інвестицій, інтенсивністю конкуренції, готовністю до змін, інтенсивністю впровадження інновацій, етапом життєвого циклу, особливостями організації діяльності економічних підрозділів підприємства. Залежно від цих факторів форма координаційного органу може бути реалізована двома методами: 1) функція організаційного забезпечення виконується існуючими підрозділами підприємства; 2) створення відділу з організаційного забезпечення ефективності функціонування підприємства.

Впровадження в організаційні структури підприємств координаційного органу з організаційного забезпечення ефективності функціонування підприємства та виконання ним визначеної в роботі сукупності завдань на основі розроблених методичних положень щодо оцінювання ефективності функціонування підприємства, дозволять створювати сприятливі умови для реалізації стратегічних цілей підприємства та підвищення його ефективності.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливе науково-практичне завдання щодо теоретичного та методичного забезпечення оцінювання ефективності функціонування підприємства, розроблено відповідний методичний інструментарій і практичні рекомендації. На основі проведеного дослідження зроблено такі висновки.

1. Враховуючи узагальнення існуючих підходів під ефективністю функціонування підприємства розуміється комплексна характеристика, яка відображає ступінь використання ресурсів, рівень досягнення поставлених цілей та стійкість його функціонування у ринковому середовищі. Визначено критерії оцінки та упорядковано види ефективності підприємства за різними класифікаційними ознаками. За характером одержаного результату, окрім ресурсної та цільової ефективності, виділено структурну ефективність, яка визначається за статичними та динамічними критеріями стійкості функціонування підприємства.

2. У роботі досліджено й обґрунтовано склад факторів, які впливають на ефективність функціонування підприємства. На основі систематизації внутрішніх факторів виділено сім підсистем підприємства, які зумовлюють ефективність функціонування підприємства: «управління», «виробництво», «фінанси», «інвестиції», «маркетинг», «персонал», «інновації». За розмежованими внутрішніми факторами за цими підсистемами доповнено їх класифікацію та деталізовано за ознаками, які відображують складові ефективності функціонування підприємства: ступінь використання ресурсів підсистеми, рівень досягнення підсистемою поставлених цілей, стійкість підсистеми.

3. Внаслідок зростання економічної активності, розширення внутрішнього та зовнішнього попиту, останнім часом спостерігались позитивні тенденції розвитку економіки України. Дослідження тенденцій розвитку підприємств машинобудівної галузі виявило негативні явища в їх функціонуванні, які обумовлені реформуванням відносин власності, структурними деформаціями, економічною кризою 2008–2009 рр. Аналіз фінансових результатів 25 машинобудівних підприємств Харківського регіону за 2009–2011 рр. засвідчив, що темпи їхнього зростання мають позитивну динаміку. За запропонованими в роботі частковими показниками проведено оцінку ефективності 10 машинобудівних підприємств за сьома підсистемами, що дозволило виявити проблемні зони в їх функціонуванні та встановити причини їхнього виникнення.

4. Розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємства, який формується на основі сукупності інтегральних показників ефективності семи підсистем підприємства. Особливості побудови інтегрального показника оцінки ефективності функціонування підприємства полягають у тому, що інтегральні показники, які включено до його складу формуються на основі таксономічного показника розвитку, а сам узагальнений інтегральний показник оцінки ефективності функціонування підприємства будується методом геометричної середньої з урахуванням значущості інтегральних показників оцінки ефективності підсистем підприємства. Для інтерпретації ознак інтегральних показників у роботі побудовано шкали та встановлено їх якісні рівні методом «трьох сигм».

5. Запропоновано методичний підхід до оцінювання структурно-динамічної ефективності як виду структурної ефективності підприємства на основі визначення коефіцієнта стійкості економічного зростання. Встановлення цього коефіцієнта за розширеною факторною моделлю оцінки стійкості економічного зростання та балансового методу, а також побудована інтервальна шкала його значень, дали можливість оцінити варіанти впливу організаційних та фінансових факторів на пропорції розміщення ресурсів підприємства, розмежувати якісні рівні коефіцієнта стійкості економічного зростання.

6. Обґрунтовано методичні положення з організаційного забезпечення оцінювання ефективності функціонування підприємства, які передбачають впровадження в організаційну структуру підприємства координаційного органу з організаційного забезпечення ефективності функціонування підприємства. До складу виконуваних ним завдань входять оцінювання та забезпечення ефективності функціонування підприємства на основі визначення інтегрального показника оцінки ефективності функціонування підприємства, коефіцієнта стійкості економічного зростання, позиціонування підприємства у двовимірній матриці за рівнями значень цих показників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Тарасенко (Рац) О. Н. Обоснование показателей для комплексной оценки эффективности деятельности предприятия / О. Н. Тарасенко (Рац) // Коммунальное хозяйство городов : науч.-техн. сб. Серия «Экономические науки». – К. : Изд. «Техника», 2004. – Вып. 59. – С. 209–217.

2. Тарасенко (Рац) О. Н. Построение комплексных показателей эффективности деятельности предприятий / О. Н. Тарасенко (Рац) // Управління розвитком : зб. наук. праць. – Х. : ХНЕУ, 2004. – № 2. – С. 57–58.

3. Василик С. К. Напрямки перетворень організаційних структур управління українськими підприємствами / С. К. Василик, О. М. Тарасенко (Рац) // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – Вип. 207. – Т. 3. – С. 730–737. (*Особистий внесок автора: визначено напрямки трансформації організаційних структур управління підприємствами України*).

4. Тарасенко (Рац) О. М. Побудова структури організаційного забезпечення ефективного функціонування підприємства / О. М. Тарасенко (Рац) // Культура народів Причерномор'я. – 2007. – № 102. – С. 169–172.

5. Рац О. М. Планування показників підприємства за моделлю стійкості економічного зростання / О. М. Рац // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2008. – С. 358–368.

6. Рац О. М. Теоретичні передумови формування методичних засад комплексної системної оцінки ефективності функціонування банку / О. М. Рац // Економіка розвитку. – 2008. – № 2 (46). – С. 10–11.

7. Рац О. М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства» / О. М. Рац // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – № 15. – С. 275–285.

8. Рац О. М. Ефективність функціонування підприємства як основа формування його конкурентоспроможності / О. М. Рац // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. – № 23/2. – С. 273–281.

9. Рац О. Н. Классификация приоритетных факторов внутренней среды, влияющих на эффективное функционирование предприятия / О. Н. Рац // Бизнес Информ. – 2010. – № 8. – С. 46–50.

10. Рац О. М. Аналіз сучасного стану вітчизняних підприємств машинобудування / О. М. Рац // Управління розвитком : зб. наук. праць. – Х. : ХНЕУ, 2011. – № 4 (101). – С. 18–19.

11. Рац О. М. Методичний підхід до оцінки ефективності функціонування машинобудівного підприємства / О. М. Рац // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – Х. : НАУ ХАІ, 2012. – № 4 (20). – С. 100–112.

Матеріали наукових конференцій

12. Тарасенко (Рац) О. М. Ключові проблеми ефективного функціонування виробничих підприємств і основні шляхи їхнього рішення / О. М. Тарасенко (Рац) // Праці Четвертої міжнар. наук. конф. студ. та молодих учених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (Донецьк, 12 груд. 2003 р.). – Донецьк : ДонНУ, 2003. – Ч. 1. – С. 289–290.

13. Тарасенко (Рац) О. М. Методичні підходи до оцінки ефективності діяльності організації / О. М. Тарасенко (Рац) // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Дні науки – 2005» (Дніпропетровськ, 17–25 квіт. 2005 р.). – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. – Т. 9 (Економіка підприємства та промисловості). – С. 59–61.

14. Тарасенко (Рац) О. Н. Прогнозирование развития предприятия на основе модели устойчивого экономического роста / О. Н. Тарасенко (Рац) // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Економічні проблеми інноваційно-структурних перетворень в Україні» (Харків, 7–8 жовт. 2005 р.) // Управління розвитком : зб. наук. праць. – Х. : ХНЕУ, 2005. – № 3 (Спецвипуск). – С. 102–103.

15. Тарасенко (Рац) О. М. Основні напрямки організаційного забезпечення ефективного функціонування підприємства / О. М. Тарасенко (Рац) // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні економічні проблеми розвитку промислових підприємств» (Харків, 14–15 квіт. 2006 р.) // Управління розвитком : зб. наук. праць. – Х. : ХНЕУ, 2006. – № 3 (Спецвипуск). – С. 85–86.

16. Рац О. М. Оцінка результатів діяльності банку за методикою комплексної оцінки ефективності / О. М. Рац // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Фінансові ринки та інститути» (Харків, 7–8 груд. 2007 р.). – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – Т. 2. – С. 304–307.

17. Василик С. К. Розробка та впровадження корпоративних стандартів як складова забезпечення ефективності діяльності підприємства / С. К. Василик, О. М. Рац // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення корпоративного управління: міжнародний досвід та вітчизняна практика» (Харків, 9–11 квіт. 2009 р.). – Х. : ХНАМГ, 2009. – С. 8–9. (*Особистий*

внесок автора: сформульовано положення щодо впровадження корпоративних стандартів як складової забезпечення ефективності функціонування підприємства).

18. Рац О. М. Визначення факторів, які впливають на ефективність функціонування підприємств / О. М. Рац // Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (Дніпропетровськ, 25–26 груд. 2009 р.). – Дніпропетровськ : Біла К.О., 2009. – Т. 2. – 2009. – С. 82–84.

19. Рац О. М. Підхід до оцінки ефективності управління машинобудівних підприємств / О.М. Рац // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Інноваційні моделі розвитку фінансової, економіко-виробничої, освітньої і соціально-гуманітарної сфер державності» (Харків, 14 груд. 2011 р.). – Х. : ХІБМ, 2011. – С. 215–217.

20. Рац О. М. Оцінка впливу факторів внутрішнього середовища на ефективність функціонування підприємств / О. М. Рац // Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених і студ. «Розвиток фінансового менеджменту та реформування фінансової системи в умовах хаотично структурованої економіки» (Дніпропетровськ, 28 берез. 2012 р.). – Дніпропетровськ : Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2012. – С. 63–65.

21. Рац О. М. Аналіз ефективності функціонування машинобудівних підприємств Харківського регіону / О. М. Рац // Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студ. «Проблеми управління соціально-економічним розвитком України» (Харків, 27 квіт. 2012 р.). – Х. : ХНЕУ, 2012. – С. 1102–1106.

АНОТАЦІЯ

Рац О. М. Теоретичне та методичне забезпечення оцінювання ефективності функціонування машинобудівного підприємства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний економічний університет, Харків, 2013.

Дисертацію присвячено розвитку теоретичних положень та розробленню практичних рекомендацій щодо вдосконалення оцінювання ефективності функціонування підприємства. Уточнено поняття «ефективність функціонування підприємства». Упорядковано класифікацію внутрішніх факторів впливу на ефективність функціонування залежно від підсистем підприємства. За характером одержаного результату виділено ресурсну, цільову та структурну ефективність, за якими обґрунтовано склад часткових показників їх оцінки семи підсистем підприємства. Проаналізовано ефективність функціонування машинобудівних підприємств за запропонованими показниками. Розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємства. Запропоновано підхід до оцінювання структурно-динамічної ефективності підприємства на основі факторної моделі оцінки стійкості економічного зростання. Обґрунтовано методичні положення з організаційного забезпечення оцінювання ефективності функціонування підприємства.

Ключові слова: ефективність функціонування підприємства, фактори впливу на ефективність, види ефективності, ресурсна ефективність, цільова ефективність, структурна ефективність, оцінювання ефективності, інтегральний показник, організаційне забезпечення оцінювання ефективності.

АННОТАЦІЯ

Рац О. М. Теоретическое и методическое обеспечение оценивания эффективности функционирования машиностроительного предприятия. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Харьковский национальный экономический университет, Харьков, 2013.

Диссертация посвящена развитию теоретических положений и разработке практических рекомендаций по совершенствованию оценивания эффективности функционирования предприятия. На основе теоретического обобщения и выделенных сущностных характеристик эффективности уточнено определение понятия «эффективность функционирования предприятия». Усовершенствована классификация внутренних факторов влияния на эффективность функционирования, отличие которой от существующих заключается в упорядочении внутренних факторов по месту их возникновения в разрезе семи подсистем по ключевым признакам эффективности функционирования предприятия: степени использования ресурсов функциональной подсистемы, уровня достижения подсистемой поставленных целей, устойчивости подсистемы.

Обобщены теоретические концепции функционирования предприятия и подходы к оценке эффективности. Упорядочена классификация видов эффективности. В зависимости от характера полученного результата по определенным в работе составляющим эффективности, кроме ресурсной и целевой, выделена структурная эффективность, которая формируется на основе статических и динамических критериев, характеризующих структурно-статическую и структурно-динамическую эффективность предприятия.

Обоснован состав частных показателей эффективности семи подсистем, позволяющий оценить ресурсную, целевую и структурную эффективность предприятия. По предложенным показателям проведен анализ эффективности функционирования предприятий машиностроительной отрасли. Разработан методический подход к оценке эффективности функционирования предприятия, особенностями которого является обобщение таксономических показателей оценки эффективности подсистем предприятия, характеризующих ресурсную, целевую и структурную эффективность, в интегральный показатель методом средней геометрической взвешенной, а также обоснование его качественных уровней.

Предложен подход к оценке структурно-динамической эффективности как динамической составляющей структурной эффективности предприятия на основе определения коэффициента устойчивости экономического роста, отличие которого от существующих заключается в дополнении факторной модели оценки

устойчивости экономического роста организационными и финансовыми факторами, в применении балансового метода для оценки влияния показателей на коэффициент устойчивости экономического роста в заданных пределах влияния внутренних и внешних факторов, в построении интервальной шкалы его значений и установлении его уровней.

Обоснованы методические положения по организационному обеспечению оценивания эффективности функционирования предприятия, которые предусматривают внедрение в организационную структуру предприятия координационного органа по организационному обеспечению эффективности функционирования предприятия, в состав выполняемых заданий которого входят оценивание и обеспечение эффективности функционирования предприятия на основе определения интегрального показателя оценки эффективности функционирования предприятия, коэффициента устойчивости экономического роста, позиционирования предприятия в двухмерной матрице по уровням значений этих показателей по разработанным шкалам.

Ключевые слова: эффективность функционирования предприятия, факторы, влияющие на эффективность, виды эффективности, ресурсная эффективность, целевая эффективность, структурная эффективность, оценивание эффективности, интегральный показатель, организационное обеспечение оценивания эффективности.

ANNOTATION

Rats O. M. Theoretical and methodical support of the efficiency evaluation of the machine-building enterprise operation. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of a candidate of science in Economics in speciality 08.00.04 – economy and management of enterprises (according to types of economic activity). – Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2013.

The thesis is devoted to the development of the theoretical principles and practical recommendations of the evaluation the enterprise operation efficiency. The concept of enterprise operation efficiency is specified. Classification of internal factors which influence on the efficiency of operation depending on the subsystem of enterprise is arranged. Resource, targeting, and structural efficiencies were distinguished on character of the obtained result. On that base the composition of partial indicators of their estimation of seven functional subsystems of the enterprise is substantiated. The indicators were used to analyse the efficiency of the machine-building enterprise operation. The methodical approach to the summarising estimation of the enterprise operation efficiency was developed. An approach to the evaluation of structural-dynamic efficiency in the on the basis of the factor model estimation of sustainability of the economic growth. Methodical statements of organizational provision for the enterprise efficiency evaluation was developed.

Key words: operating enterprise efficiency, factors influencing on efficiency, types of efficiency, resource efficiency, targeting efficiency, structural efficiency, efficiency evaluation, integral indicator, organizational provision of the efficiency evaluation.

РАЦ ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

**ТЕОРЕТИЧНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАШИНОБУДІВНОГО
ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 15.03.2013 р.

Формат 60×90/16. Папір офсетний. Друк різнограф. Обсяг 0,9 ум.-друк. арк.

Наклад 100 прим. Зам. № 18210

Надруковано у друкарні «Aladdin-print»

61023, м. Харків, вул. Сумська, 4, оф. 8

Тел.: (057) 764-72-11 <http://aladdin-print.ua>

Свідоцтво про державну реєстрацію В00 № 966600 від 28.03.2003 р.